

6. 4855 чоловік годинами стояли під дощем, щоб здати стовбуріві клітини для порятунку 5-річного хлопчика з рідкісною формою раку.

7. У зоомагазинах в Каліфорнії тепер можна продавати кішок, собак і кроликів тільки з притулків» (*Джерело: lifter.com.ua*).

Отже, мовленнєвий вчинок відображає комунікативно-моральну сторону мовної поведінки особистості, якісні характеристики, що належать до результативних освітніх показників, які базуються на загальнолюдських ідеалах істини, добра й краси. Більшість учених мовленнєвий вчинок розглядають у площині етичності, моральності дій. Оскільки в шкільній методиці навчання української мови цей аспект недостатньо досліджений, є потреба говорити про нього як про перспективну лінгводидактичну проблему.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності. К. : Либідь, 2006. 272 с. **2. Курцева З. И.** Речевой поступок и речевой этикет. *Проблемы современного образования*. 2013. № 1. С. 6–15. **3. Леонтьев А. А.** Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии: *Избранные психологические труды*. М. : Изд-во МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2003. 536 с. **4. Рождественский Ю. В.** Принципы современной риторики / под ред. В. И. Аннушкина. 3-е изд., испр. М. : Флинта : Наука, 2003. 176 с. **5. Ткаченко О.М.** Генетичний та функціональний зв'язок засобів комунікації та мислення. *Філософська думка*. 1971. № 3. С. 34–48. **6. Хьелл К.,** Зиглер Д. Теория личности; пер. С. Меленевской и Д. Викторовой. 3-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 607 с.

Горошкіна Олена Миколаївна,

доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.
olenagoroshkina@gmail.com

ПРИНЦИПИ ДОБОРУ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЛІЦЕЇ НА КОМПЕТЕНТІСНИХ ЗАСАДАХ

Вектори розвитку сучасного суспільства визначають необхідність самостійного здобування теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, формування ціннісних орієнтацій особистості, розвитку низки особистісних якостей, креативності. Задля досягнення означених завдань реформування нової української школи зумовлює оновлення змісту навчання.

Аналіз спеціальної літератури засвідчує, що науковці відзначають необхідність «зміщення акцентів із засвоєння надмірного обсягу малозастосовної мовної теорії на самопізнання і розвиток особистості, використання й мобілізацію інтелектуальних резервів, проєктування нею власного майбутнього з урахуванням інтересів і життєвих потреб. Компетентність не зводиться лише до знань, умінь і навичок (колишніх ЗУНів).

Здобувачі освіти мають оволодіти здатністю змобілізувати їх, задіяти наявний досвід, поведінковий та емоційний компоненти» [1].

Відомо, що впродовж тривалого часу основну увагу вчителів-предметників було приділено засвоєнню учнями знань, що відповідало соціальному замовленню. Традиційно вважалося, що здобування знань має розвивальний і виховний потенціал, тож учителі ставили триєдину мету уроку й намагалися її реалізувати. Навчальний предмет «Українська мова» впродовж багатьох років розглядали як методично адаптовану проєкцію мовознавчої науки й практики. У результаті учні здобували міцні теоретичні знання, однак відчували труднощі під час усних висловлень, припускалися помилок, їхні творчі роботи почасти мали шаблонний характер, були позбавлені індивідуальних ознак, образності, емоційності.

Грунтуючись на положеннях, висловлених у роботах Л. Виготського, В. Гумбольдта, О. Лурії, О. Потебні та ін. про діяльну природу мови, розглядаємо її в системі навчання як засіб саморегуляції, саморозкриття особистості, передачі їй культурних знань, психосоціальним засобом комунікації. Такий підхід до мови визначає вимоги до відбору змісту навчання.

Перехід до компетентнісної парадигми навчання зумовив необхідність створення умов для повноцінного розвитку особистості. У центрі освітнього процесу сьогодні – учень з його потребами, мотивами, цінностями, намірами. Тож опанування української мови в ліцеї повинно сприяти кращій соціалізації особистості, формуванню в неї вмінь ефективної комунікативної взаємодії. Здобувачі освіти мають засвоювати мовні явища й категорії не як щось абстрактне, обов'язкове для запам'ятання, а як інструментарій мовленнєвого вчинку. Так, наприклад, у процесі засвоєння відомостей про лексичну норму, доцільно акцентувати на словах-конфліктогенах, застерегти від слів, що шкодять іміджеві й гармонізації стосунків, працювати над збагаченням словникового запасу учнів тощо.

Формування поняттєвої бази сучасного шкільного курсу української мови здійснюється з опорою на загальнодидактичні і власне методичні принципи. Поняття, відібрані для засвоєння учнями, розглядаємо з погляду їх науковості, доступності, значущості.

Відповідно до принципу науковості та зв'язку теорії з практикою зміст навчання української мови має відповідати рівневі сучасного мовознавства, теоретичні відомості стати не просто абстрактними знаннями, а підґрунтям для формування в учнів означених компетентностей. Учитель повинен акцентувати не на розпізнаванні, класифікуванні мовних явищ, не на мовному розборі, а на правилах комунікативно доцільного використання одиниць усіх рівнів мови в усному й писемному мовленні, зокрема приділяти увагу труднощам слововживання, складним випадкам правопису, нормам узгодження мовних одиниць, культурі слова тощо.

Принцип комунікативної значущості зумовлює добір мовних і мовленнєвих відомостей, що сприятимуть формуванню комунікативних умінь учнів. Саме тому важливе місце в чинній програмі з української мови (рівень стандарт) відведено вивченню основ риторики, адже риторика – не тільки мистецтво

красномовства, це насамперед учення про індивідуальне використання мовної традиції в різних соціально-культурних обставинах, мовленнєве виховання особистості. Значну увагу приділено елементам публічного виступу, прийомам і правилам ведення бесіди, суперечки, важливість яких беззаперечно для будь-якої людини, яку професію вона не обрала б.

Принцип соціокультурної відповідності визначає вектор формування загальної культури учнів через ознайомлення їх із культурною спадщиною свого народу й світу, виховання патріотизму й моральності; сприяє приверненню уваги до низки актуальних соціальних проблем.

Принцип особистісного орієнтування спрямовує на врахування в освітньому процесі чинників, притаманних кожному суб'єктові навчання. «Традиційне навчання орієнтувало учнів на сприйняття знань відповідно до заданої наукової парадигми, що позбавляло їх здатності сприймати й застосовувати засвоєну інформацію поза межами системи» [2]. Зі зміною освітніх орієнтирів українська мова як шкільний предмет має допомогти учням соціалізуватися. Показником сформованої компетентного мовця мають бути не власне знання, а сформовані на їх основі ставлення.

Принцип самоосвітньої спрямованості передбачає зміщення акцентів із пасивного засвоєння знань до їх самостійного здобування, що сприяє розвитку учнів, самоосвіті їх. Основну увагу на уроках приділяємо формуванню важливих умінь і навичок добирати літературу, що стосується визначеної проблеми; реферувати прочитане, складати конспект, план висловлення; аналізувати усний і письмений риторичний текст; об'єктивно оцінювати виступи; аргументовано доводити свою думку, переконувати, викликати бажання висловитися, брати участь у дискусіях, диспутах; моделювати ситуації спілкування, послідовно дотримуватися правил ділової гри, переконливо виконувати обрану роль тощо.

Оновлення змісту навчання української мови зумовлено прагненням реального, а не декларативного оновлення мовної освіти й вивіщення її ролі в процесі становлення особистості учнів і сприяння їх соціалізації.

Література

1. Бондаренко Н. Компетентнісний контекст опанування ліцеїстами норм української літературної мови. *Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти* : зб. наук. праць за матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 листопада 2019 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України, Київ. К. : Пед. думка, 2019. С. 76–78. **2. Голуб Н. Б.,** Горощкіна О. М. Концепція навчання української мови учнів ліцею. К. : Пед. думка, 2019. 56 с.